
A vidékfejlesztés gazdasági, ökológiai-környezeti és társadalmi funkcióinak összefüggései Hortobágy menti településeken

Bainé Szabó Bernadett

Debreceni Egyetem Agrártudományi Centrum,
Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Kar,
Vállalatgazdaságtani Tanszék, Debrecen
bszabo@agr.unideb.date.hu

ÖSSZEFOGLALÁS

A Hortobágy menti településeken – Balmazújvároson, Hortobágyon, Tiszacsegén és Egyeken – vizsgáltam a vidékfejlesztés gazdasági, ökológiai-környezeti és társadalmi funkcióinak összefüggéseit. A célkitűzéseim a következők voltak: a vidéki területek fejlettségével foglalkozó szakirodalom alapján kidolgozni egy olyan módszert, mely a települések fejlettségét realisabban itéli meg a vidék hármas – gazdasági, ökológiai és társadalmi – funkciója szempontjából; bemutatni a vizsgált településeken a mezőgazdaság szerepének a változását; elemezni a Hortobágyi Nemzeti Park közelségének előnyeit és hátrányait a vizsgált települések gazdasági, ökológiai-környezeti és társadalmi életével összhangban; és ökonómiailag értékelni a Hortobágy-menti alternatív jövedelemszerzési lehetőségeket, mint a falusi turizmust, a gyógynövénytermesztést és biogazdálkodást egy családi gazdaság példája alapján. A fejlettség meghatározására irányuló módszertani fejlesztés során megállapítottam, hogy a komplex mutatók eltakarják a vidék fő funkcióinak reális megítélését, településszintű összehasonlítási lehetőségét, továbbá a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) által alkalmazott 19 mutató kevés a helyzet értékelésére. Vizsgálataimban jelentősen megnöveltem a vizsgált mutatók számát, melyeket a vidék gazdasági, ökológiai és társadalmi funkciója szerint elemeztem. Míg a KSH számításai alapján csak Egyek és Tiszacsege számít elmaradottnak, addig vizsgálataim alapján megállapítható, hogy gazdasági és társadalmi szempontból Balmazújváros és Hortobágy is elmaradott. A módszertani fejlesztés igazolta azt a feltevést, hogy néhány mutatóval nem lehet a döntéseket objektíven megalapozni; új fejlettségi sorrendek alakultak ki. Az új módszerrel a települések fejlettségének mérése teljesebb körűvé és megalapozottabbá válhat, mellyel a vidékfejlesztési döntések objektív előkészítése, a fejlesztési források racionálisabb elosztása valósulhat meg.

Kulcsszavak: vidék, vidékfejlesztés, település-fejlettség

SUMMARY

I investigated the economic, ecological-environmental and social functions of rural development in communities bordering the Hortobágy National Park, such as in Balmazújváros, Hortobágy, Tiszacsege and Egyek. My purposes focused on four issues: (1) to work out a method on the basis of the examined and cited literatures, which defines the development of communities from economic, ecological and social aspects of rural development; (2) to reflect the changes in the role of agriculture; (3) to analyse the effects, advantages and disadvantages of Hortobágy National Park in relation to the economic, ecological and social lives of the examined communities; and (4) to make an economic analysis on the alternative income sources of

Hortobágy, such as rural tourism, herb production and bio-farming in a family farm structure. When measuring the development of the communities I concluded that complex indexes hide the real consideration of the three functions of rural development and the possibility for comparing them on a community level. Furthermore, these 19 indicators are not enough to evaluate the situation, thus I raised the number of indicators and handled them on the basis of the three functions of rural areas. I classified the economic, ecological and social indicators into indicator groups within each functions, which make the determination of causes for underdevelopment possible. While only Tiszacsege and Egyek were considered to be backward on the basis of the complex index of the Hungarian Central Statistical Office, my investigations showed that even Balmazújváros and Hortobágy proved to be lagged behind from both economic and social aspects. The methodical development justified the hypothesis that few indicators are not enough to establish decisions objectively. New developmental orders emerged. Measuring development of communities may be all-rounded and more established by using this new method, which may result in objective preparation of decisions in rural development and more rational spreading of subsidies.

Keywords: rural area, rural development, community development

1. BEVEZETÉS, CÉLKITŰZÉSEK

A hazai agrárgazdaság fejlődésében az Európai Unióhoz történő csatlakozás az újkori történelem egyik legnagyobb fordulatának ígérkezik. Az ország természeti adottságainál fogva kiemelt nemzetgazdasági érdekünk a fenntartható fejlődés feltételeinek megteremtése, bár ennek előfeltételeit jelentős versenyhátrányok mellett kell megteremtelnünk, mivel az előirányzott támogatások mértéke messze elmarad a bővítést megelőző mértéktől. A kivezető utat a szerkezetváltásban kell keresni, amiben fontos szerepet játszhat a biotermelés, s az ehhez kapcsolódó kulturális adottságok, és a falusi turizmus. A rendszerváltás hozta gazdasági, társadalmi változások következtében a mezőgazdasági dominanciájú települések egyre kedvezőtlenebb helyzetbe kerültek. Ezen települések fejlettségének a mérése egyik nagyon fontos feladatunk a majdani támogatási források minél megalapozottabb felhasználása érdekében.

Az agrárgazdaság és a vidékfejlesztés összefüggései – jelenleg is – számos tisztázatlan ökonómiai kérdést vetnek fel mind a belső

rendszerükben, mind pedig az európai viszonylatban. Ezek közül különösen igaz ez a védett természeti területek, illetve nemzeti parkok melletti területek agrárgazdaságára, ahol a természetvédelmi szempontok elsődlegességet élveznek. Ezek a területeken a mezőgazdaság is a hagyományos, extenzív irányba mutat, mely részt vállal a természeti értékek megőrzésében, megóvásában. Ebben a tekintetben fontos a természetvédelem és a mezőgazdaság összehangolása, társadalmi elfogadtatása.

Lehet-e elég erős az ipari és szolgáltatási szektor, hogy felszívja a mezőgazdaságból kikerülő munkaerőt? Milyen más, alternatív jövedelemszerzési lehetőségek állnak rendelkezésre a vidéki lakosságnak, esetlegesen a mezőgazdasághoz kapcsolódva, ahol a mezőgazdaság népességmegtartó ereje fokozatosan csökken? Ezek nagyon fontos kérdései az EU által hangsúlyozott multifunkcionális mezőgazdaságnak, aminek hazai adaptációja szükségszerű. Számos szakirodalmi forrás a falusi turizmust például a vidéki területek csodaszereként emlegeti, ami kiegészítheti a mezőgazdaságból származó jövedelmet. Az agrárgazdaság alternatív jövedelemszerzési lehetősége bővíthető, például biogazdálkodással, gyógynövénytermesztéssel, hungarikumok, kisállatok, kézművesipari termékek előállításával családi vagy társas gazdálkodásban.

A tudományos választ igénylő kérdések halmazából kutatási témámban négy, Hortobágy menti vidéki település – Balmazújváros, Hortobágy, Tiszacsege és Egyek – példája alapján vizsgáltam a vidékfejlesztés gazdasági, ökológiai és társadalmi funkcióinak összefüggését. Célkitűzéseim a következők voltak:

- A vidéki területek lehatárolásával, fejlettség mérlegelésével foglalkozó szakirodalom alapján elemezni az eddig alkalmazott eljárásokat, és kidolgozni egy olyan módszert, mely a települések fejlettségét reálisabban mutatja be a vidékfejlesztés hármás – gazdasági, ökológiai és társadalmi – funkcióját tekintve.
- Bemutatni a vizsgált településeken a mezőgazdaság szerepváltozását az egykor működött mezőgazdasági nagyüzemek és jelenlegi utódszervezetek működésének összehasonlításával.
- Elemezni a Hortobágyi Nemzeti Park hatását, előnyeit és hátrányait a vizsgált települések gazdasági, ökológiai-környezeti és társadalmi életével összhangban.
- Ökonómiaiilag értékelni a Hortobágy-menti alternatív jövedelemszerzési lehetőségeket, mint a falusi turizmust, a gyógynövénytermesztést és biogazdálkodást egy családi gazdaság példája alapján.

Ebben a tanulmányban a kutatási eredményeim közül kizárólag a települések gazdasági, ökológiai-környezeti és társadalmi fejlettségének mérésével kapcsolatos eredményeimet közlöm.

2. A KUTATÁS MÓDSZERE

A kutatás módszertana kapcsolódott „A vidékfejlesztés tudományos megalapozása” c. 0412 sz. FKFP 2000-2002 kutatáshoz (Bainé Szabó-Nemessályi, 2000-2002; Oláh-Nemessályi, 2000-2002). A Hortobágy mentén elhelyezkedő 22 települést négy Hajdú-Bihar megyei vidéki település – Balmazújváros, Hortobágy, Tiszacsege és Egyek – példája alapján reprezentáltam, melyek egy statisztikai körzetet alkotnak és szorosan kapcsolódnak a Hortobágyi Nemzeti Parkhoz (1. ábra). Az alulról szerveződő kistérségi besorolás szerint Balmazújváros és Hortobágy a Hajdúvárosok Szövetségéhez, míg Tiszacsege és Egyek a Tiszamente kistérséghez tartozik (2. ábra).

Balmazújváros, Hortobágy, Tiszacsege és Egyek jellegzetes mezőgazdasági települések, így vizsgálatuk, fejlettségük értékelése érdekes lehet, különösen a Hortobágy és a mezőgazdaság egyre csökkenő népességmegtartó ereje miatt. A kiválasztott településeket rendszeresen látogattam és részletes, monografikus településfeltárást végeztem. A vizsgált településekkel kapcsolatban minden fellelhető publikációt összegyűjtöttem. A szükséges adatokat a saját adatgyűjtésen túl a Központi Statisztikai Hivaltól, a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium Hajdú-Bihar Megyei Hivatalától, a Hajdú-Bihar Megyei Munkaügyi Központtól, és a T-STAR adatbázisból gyűjtöttem be. Mélyinterjúkat készítettem a polgármesterekkel, kistérségi menedzserekkel, és további vezető beosztású, a települések életét jól ismerő emberekkel.

1. ábra: A Hortobágyi Nemzeti Park és a kapcsolódó települések

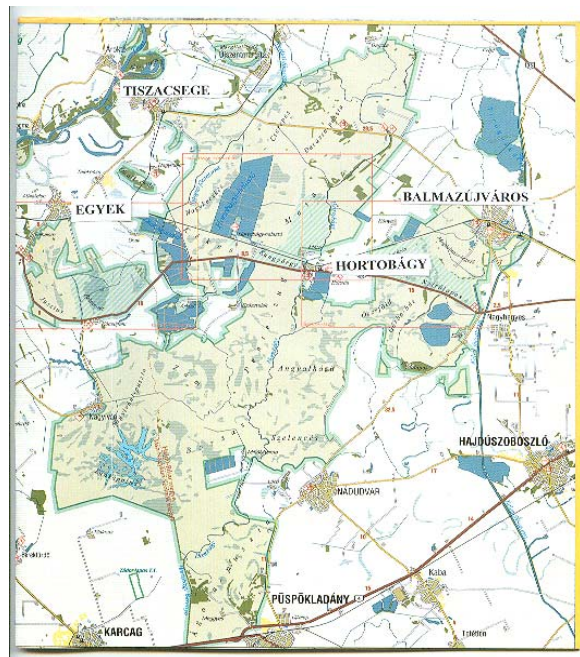


Figure 1: Communities and the Hortobágy National Park

2. ábra: A balmazújvárosi statisztikai körzet településeinek közigazgatási kapcsolatai



Figure 2: Connections of Communities of the Statistical Subregion of Balmazújváros
Association of Hajdú Towns(1), Subregion of Tiszamente(2), Statistical subregion of Balmazújváros(3)

A vizsgált települések gazdasági, ökológiai-környezeti és társadalmi fejlettségének értékelése során az előző bekezdésben említettekén túl figyelembe vettem a Tiszántúli Vízügyi Igazgatóságtól és a Tiszántúli Környezetvédelmi Felügyelőségtől kapott adatokat is. Viszonyszámokat képeztem és mutatókat alkottam, melyek segítségével módszerfejlesztést hajtottam végre a települések fejlettségének mérése kapcsán.

Amíg a Központi Statisztikai Hivatal 1999-ben egy 19 mutatóból álló komplex mérőszám alapján határozta meg a települések fejlettségét, addig kutatásaimban összesen 116 mutatót elemeztem,

melyeket gazdasági szempontból 47, ökológiai-környezeti szempontból 36, társadalmi szempontból 33 mutatóra bontottam és az egyes funkciókon belül mutatócsoportokba soroltam. A 116 mutató képzése árnyaltabb képet nyújt a települések állapotáról; az áttekinthetőséget a mutatócsoportok kialakítása teszi lehetővé.

A mutatók értékét egyenként hasonlítottam az országos átlaghoz, és %-os arányban mutattam ki helyzetüket, majd -5-től +5-ig egy-egy pontszámot adtam az adott település adott mutatójának az 1. táblázat alapján.

1. táblázat

A mutatók pontszámozása

A mutatók értékei az országos átlaghoz képest (%) (1)	Pontszám(2)	A mutatók értékei az országos átlaghoz képest (%) (1)	Pontszám(2)
101-120	1	99-80	-1
121-140	2	79-60	-2
141-160	3	59-40	-3
161-180	4	39-20	-4
>180	5	<20	-5

Megjegyzés: 100% = 0 pontszám(3)

Forrás: Bainé Szabó (2003)(4)

Table 1: Ranking the indicators

Indicators in % according to the national average(1), Score(2), Note: 100% = 0 score(3), Source: Bainé Szabó (2003)(4)

Ha az adott mutató értéke az országos átlagnál kedvezőbb, akkor a táblázat szerinti bontásban 1-5-ig, míg kedvezőtlen helyzetben -1-től -5-ig kapott pontszámot. Fordított mutatók esetén (pl. munkanélküliségi ráta) a %-os arány reciprokát vettem, így a 100% feletti eredmény mindig kedvezőbb helyzetet jelöl az országos helyzethez képest. Az ún. csoportszámot az egyes mutatócsoportokat alkotó mutatók pontszámainak az

egyszerű számtani átlaga adta. Végül az egyes – gazdasági, ökológiai-környezeti és társadalmi – funkciók értékeléséhez a csoportszámok egyszerű számtani átlagát vettem, mely megadta az adott funkció ún. kategóriaszámát. A kategóriaszám segítségével a települések fejlettségi, illetve elmaradottsági kategóriába sorolhatók, aszerint, hogy pozitív, vagy negatív volt-e a kategóriaszámuk (2. táblázat).

2. táblázat

A kategóriaszámok alapján a települések fejlettségi, illetve elmaradottsági kategóriába való sorolása

Kategória-szám(1)	Fejlettségi kategória(2)	Kategória-szám(1)	Elmaradottsági kategória(3)
0,1-0,5	I.	-0,1-(-0,5)	-I.
0,6-1,0	II.	-0,6-(-1,0)	-II.
1,1-1,5	III.	-1,1-(-1,5)	-III.
1,6-2,0	IV.	-1,6-(-2,0)	-IV.
2,1-2,5	V.	-2,1-(-2,5)	-V.
2,6-3,0	VI.	-2,6-(-3,0)	-VI.
3,1-3,5	VII.	-3,1-(-3,5)	-VII.
3,6-4,0	VIII.	-3,6-(-4,0)	-VIII.
4,1-4,5	IX.	-4,1-(-4,5)	-IX.
4,6-5,0	X.	-4,6-(-5,0)	-X.

Forrás: Bainé Szabó (2003)(4)

Table 2: Classification of Settlements into Categories of Development or Underdevelopment on the Basis of Category Numbers

Category numbers(1), Categories of development(2), Categories of underdevelopment(3), Source: Bainé Szabó (2003)(4)

A települések fejlettségét lakossági vélemények alapján is számszerűsítettem, melynek alapja a

lakosság körében végzett kérdőíves felmérés volt. A lakosság véleményének a felmérése a saját életkörülményeivel és a település gazdasági, ökológiai-környezeti és társadalmi helyzetével kapcsolatos. A négy vizsgált településen 2002-ben összesen 337 kérdőívet töltöttem ki személyesen. A lakossági mintában résztvevők a vizsgált települések lakosságát reprezentálják, kiválasztásuk véletlenszerű volt.

3. EREDMÉNYEK

A vizsgált települések fejlettségének méréséhez monografikus feltárást végeztem, és rendszereztem a települések gazdasági, ökológiai-környezeti és társadalmi viszonyait a 3. táblázatban látható szempontok szerint.

A fejlettség meghatározására irányuló módszertani fejlesztés során a KSH komplex mérőszámából indultam ki. A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) 1999-ben egy 19 mutatóból álló komplex mérőszám segítségével rangsorolta a településeket. A komplex mérőszám tartalma a 4. táblázatban látható.

3. táblázat

A települések rendszerezési szempontjai a vidékfejlesztés funkciói szerint

Gazdaság(1)	Ökológia-Környezet(2)	Társadalom(3)
Fekvés, történet(11)		
Mezőgazdaság(4) Ipar(5) Szolgáltatások(6) Foglalkoztatás(7) Műszaki infrastruktúra(8) Humán infrastruktúra(9) Jövedelmek, adók(10)	Természeti tényezők(12) Épített környezet(13)	Demográfia(14) Humán infrastruktúra(15) Önkormányzati támogatás(16) Építészeti, művészeti értékek(17) Közművelődés, kultúra(18)

Forrás: Bainé Szabó (2003)(19)

Table 3: Factors for Systematising the Communities on the Basis of the Three Functions of Rural Development

Economy(1), Ecology-Environment(2), Society(3), Agriculture(4), Industry(5), Services(6), Employment(7), Infrastructure(8), Human Infrastructure(9), Income, Taxes(10), Location, History(11), Natural Conditions(12), Built Environment(13), Demography(14), Human Infrastructure(15), Local Governmental Subsidies(16), Cultural Values(17), Culture(18), Source: Bainé Szabó (2003)(19)

4. táblázat

A komplex mérőszám tartalma

1. Népsűrűség(1)	11. Vendégéjszakák száma(11)
2. 60 éven felüliek aránya(2)	12. Személyi jövedelem(12)
3. Elvándorlás mutatója(3)	13. Épített lakások(13)
4. Iskolai végzettség(4)	14. Vízellátottság(14)
5. Mg. foglalkoztatottság(5)	15. Csatornázottság(15)
6. Tercier, kvaterner foglalkoztatottság(6)	16. Gázellátottság(16)
7. Ipari foglalkoztatottság(7)	17. Személygépkocsi állomány(17)
8. Munkanélküliség aránya(8)	18. Telefon ellátottság(18)
9. Gazdasági szervezetek száma(9)	19. Közlekedési viszonyok(19)
10. Átlagos aranykorona érték(10)	

Forrás: Faluvégi (2000)(20)

Table 4: The Content of the Complex Index

Population density(1), Ratio of population above 60(2), Emigration(3), Educational level(4), Employment in agriculture(5), Employment in third sector(6), Employment in industry(7), Unemployment rate(8), Numbers of enterprises(9), Average land quality (Gold Crown-value): the taxable net income of each parcel of land registered in the land cadastre was established a hundred years ago, in the execution of Act VII of 1875, and was later converted to Gold Crowns, the monetary unit of the Austro-Hungarian Monarchy (Szabó, 1977)(10), Number of tourism nights(11), Personal income(12), Built flats(13), Water supply(14), Canalisation(15), Gas supply(16), Number of cars(17), Telephone supply(18), Transport conditions(19), Source: Faluvégi (2000)(20)

Ezeket a mutatókat az ország valamennyi településére kiszámították, a mutatók eloszlását 10-10 egyenlő osztályközre bontották. Egy adott település esetén az egyes mutatók 1-től 10-ig egy-egy értékszámot kaptak, attól függően, hogy az adott mutató értéke melyik osztályközben volt. Végül a mutatók értékszámának a számtani átlaga adta a komplex mérőszámot egy településre vonatkozóan (Faluvégi, 2000).

Azokat a településeket tekinti a KSH elmaradottnak, melyeknek komplex mérőszáma nem éri el az országos átlagot, a 3,91-et. Ez a 19 mutató nem mutatja egy település gazdasági, ökológiai-környezeti és társadalmi fejlettségét külön-külön, holott ez egy-egy vidéki település esetén eltérő lehet. Jelenleg az elmaradottság illetve a fejlettség ténye

egyetlen komplex mérőszámként, összevontan jelenik meg, pedig egy-egy vidékfejlesztési funkció szemszögéből a jelenleg elmaradottnak nem minősített település is igényelhetne kedvezményezett besorolást, megkülönböztetett támogatást (Nemessályi, 2000). Ezeket a mutatókat a vidék gazdasági, ökológiai és társadalmi funkciója szerint javasolt differenciálni, és további mutatók bevonására is sor kerülhet alaposabb vizsgálat érdekében.

A vizsgált települések fejlettségi sorrendje a komplex mérőszám alapján a következő (5. táblázat): Hortobágy, Balmazújváros, Tiszacsege és Egyek, s közülük csak Tiszacsege és Egyek számít elmaradottnak.

5. táblázat

A települések fejlettségének komplex mérőszáma

Megnevezés(1)	Komplex mérőszám(2)
Országos átlag(3)	3,91
Észak-alföldi régió(4)	3,51
Hajdú-Bihar megye(5)	3,49
Balmazújvárosi statisztikai körzet(6)	3,42
1. Hortobágy(7)	4,53
2. Balmazújváros(8)	4,37
3. Tiszacsege(9)	3,32
4. Egyek(10)	3,16

Forrás: Faluvégi (2000), KSH(11)

Table 5: The Complex Index showing communities' development

Denomination(1), Complex index(2), National average(3), Region of North Great Plain(4), County of Hajdú-Bihar(5), Statistical Subregion of Balmazújváros(6), Balmazújváros(7), Hortobágy(8), Tiszacsege(9), Egyek(10), Source: Faluvégi (2000), Hungarian Central Statistical Office(11)

Következő lépésként felbontottam a KSH komplex mérőszám tartalmát gazdasági, ökológiai-környezeti és társadalmi helyzetet jellemző mutatókra, ami nem mindig volt egyértelmű. 9-9 mutatót találtam, melyek a gazdasági és a társadalmi helyzetet támasztják alá, és csak egyet, mely az ökológiai-környezeti helyzetet (6. táblázat). Elvégeztem a számítást a differenciált mutatókkal és megnéztem a vizsgált települések sorrendjét külön-külön a gazdasági, ökológiai és társadalmi mutatók szerint. A vizsgálat alapját a négy település

egymáshoz viszonyított adatai alkották. Egy adott település esetén kiszámoltam az egy-egy funkcióhoz tartozó mutatók rangsorának számtani átlagát, és ezek alapján állítottam fel a települések sorrendjét. Gazdasági szempontból első helyen Balmazújváros áll, majd Hortobágy, Egyek és Tiszacsege következik; ökológiai-környezeti szempontból Tiszacsege az első, majd Egyek, Hortobágy, és Balmazújváros a sorrend; társadalmi szempontból Balmazújváros, Hortobágy, Tiszacsege és Egyek a sorrend.

6. táblázat

A komplex mérőszám 19 mutatójának felbontása a vidékfejlesztés hármas funkciója szerint

Gazdaság(1)	Ökológia-Környezet(2)	Társadalom(3)
Elvándorlás mutatója(4)	Csatornázottság(13)	Népsűrűség(14)
Mezőgazdasági foglalkoztatottság(5)		60 éven felüliek aránya(15)
Tercier foglalkoztatottság(6)		Iskolai végzettség(16)
Ipari foglalkoztatottság(7)		Épített lakások(17)
Munkanélküliség aránya(8)		Vízellátottság(18)
Gazdasági szervezetek száma(9)		Gázellátottság(19)
Átlagos aranykorona érték(10)		Személygépkocsi állomány(20)
Vendégéjszakák száma(11)		Telefon ellátottság(21)
Személyi jövedelem(12)		Közlekedési viszonyok(22)

Forrás: Bainé Szabó (2003)(23)

Table 6: Separating the 19 indicators of the complex index according to the three functions of rural development

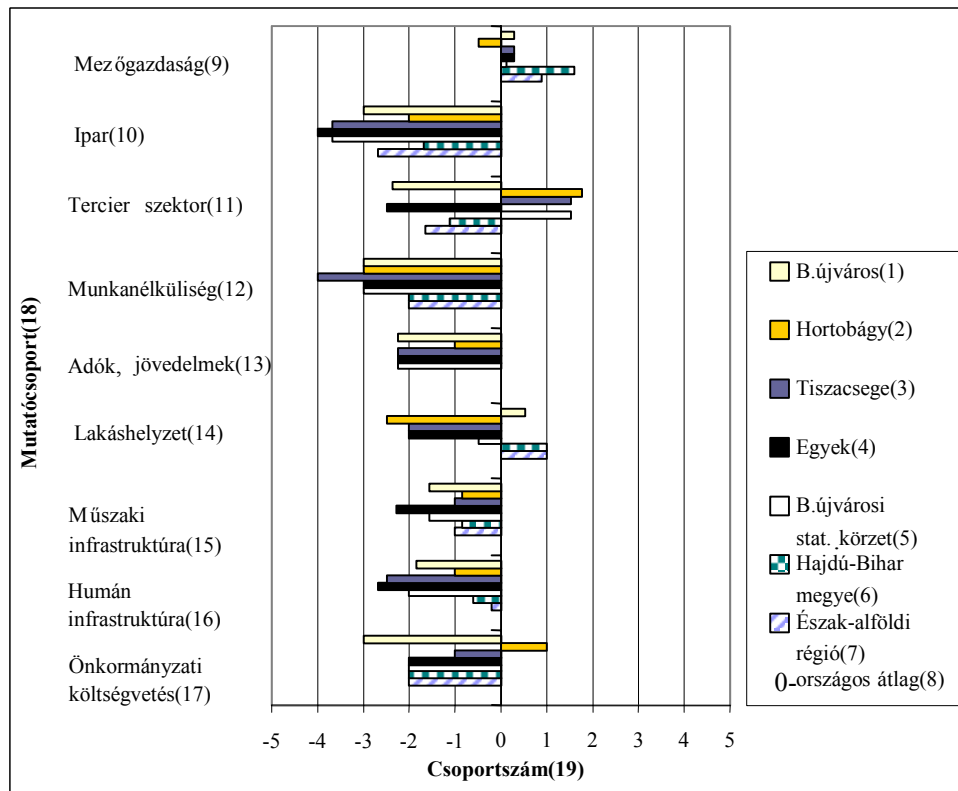
Economy(1), Ecology-Environment(2), Society(3), Emigration(4), Employment in agriculture(5), Employment in the third sector(6), Employment in industry(7), Unemployment rate(8), Number of enterprises(9), Average land quality(10), Number of tourism nights(11), Personal income(12), Canalisation(13), Population density(14), Ratio of population above 60(15), Educational qualification(16), Built flats(17), Water supply(18), Gas supply(19), Number of cars(20), Telephone supply(21), Transport conditions(22), Source: Bainé Szabó (2003)(23)

Megállapítottam, hogy a komplex mutatók eltakarják a vidékfejlesztés fő funkcióinak reális értékelését, településszintű összehasonlítási lehetőségét, továbbá a 19 mutató kevés a helyzet értékelésére, ezért a módszertani részben közöltek szerint jelentősen megnöveltem a vizsgált mutatók számát. A gazdasági, ökológiai-környezeti és társadalmi helyzetet jellemző mutatókat az egyes funkciókon belül mutatócsoportokba rendeztem, melyek alkalmazása egy-egy funkció fejlettségének a mérésére lehetővé teszi az adott funkció elmaradottsági okának a meghatározását. A négy vizsgált település esetén ez a következő.

Gazdasági szempontból (3. ábra) Balmazújvároson az ipar helyzete igen kedvezőtlen, magas a munkanélküliség és alacsony az önkormányzat költségvetése. Mind a műszaki, mind a humán infrastruktúra fejlesztésre szorul. A terciér szektor kedvezőtlen helyzetű, és a lakossági

jövedelmek igen alacsonyak. Hortobágyon az ipar igen kedvezőtlen helyzete, a jelentős munkanélküliség, és a nem megfelelő lakáshelyzet okoz problémát, továbbá a hagyományos mezőgazdaságnak nincsenek meg a feltételei. Tiszacsegén a legégetőbb feladat a magas munkanélküliség kezelése. Az ipar kedvezőtlen helyzete itt is érezhető. Szükséges a humán infrastrukturális feltételek javítása, és a lakossági jövedelmek növelése. Egyeken az ipar elégtelensége és a munkanélküliség a fő probléma, de a mezőgazdasági feltételeken kívül valamennyi mutatócsoport jelentős elmaradottságot mutat. Összegezve a balmazújvárosi statisztikai körzet gazdasági szempontból iparilag elmaradott, mezőgazdasági adottságú körzet, ahol magas a munkanélküliség, és a műszaki és humán infrastrukturális feltételek javításra szorulnak.

3. ábra: A gazdasági mutatócsoportok eltérése az országos átlaghoz képest



Forrás: Bainé Szabó (2003)(20)

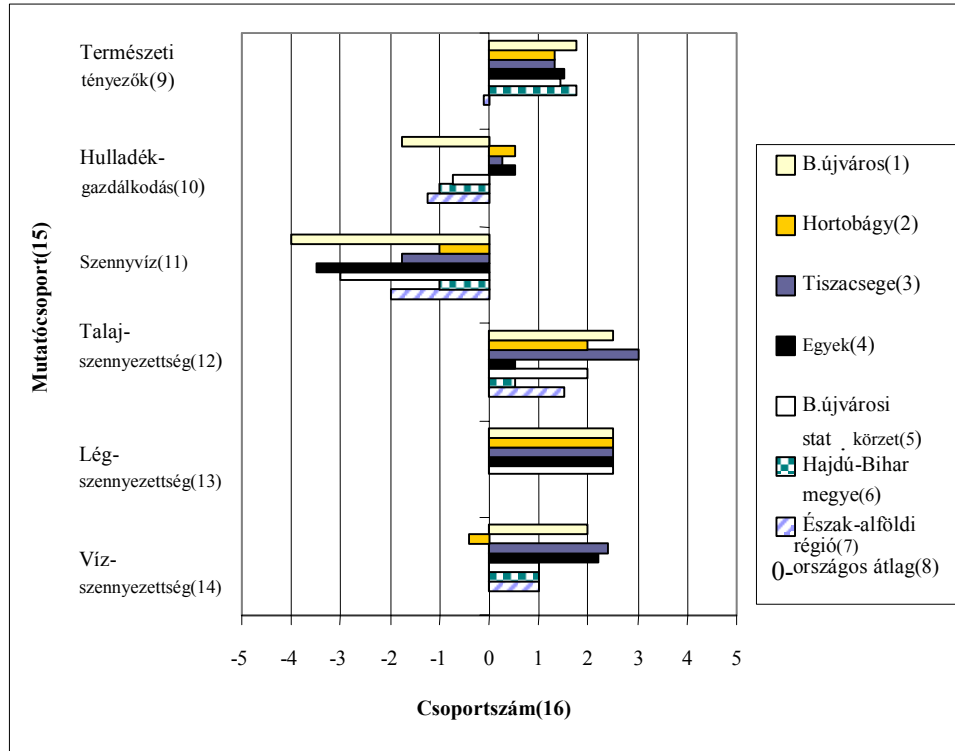
Figure 3: Economic Indicator Groups According to the National Average

Balmazújváros(1), Hortobágy(2), Tiszacsege(3), Egyek(4), Statistical Subregion of Balmazújváros(5), County of Hajdú-Bihar(6), Region of North Great Plain(7), National Average(8), Agriculture(9), Industry(10), Third Sector(11), Unemployment(12), Taxes, Income(13), Housing(14), Infrastructure(15), Human Infrastructure(16), Local Governmental Budget(17), Indicator Groups(18), Group number(19), Source: Bainé Szabó (2003)(20)

Ökológiai-környezeti szempontból (4. ábra) Balmazújvároson a megfelelő szennyvíz- és hulladékgazdálkodás a legsürgetőbb feladat. Hortobágyon nincs jelentősen elmaradott mutatócsoport. Tiszacsegén is a szennyvíz kérdés a probléma, csakúgy, mint Egyeken. A balmazújvárosi

statisztikai körzet ökológiai-környezeti szempontból megoldandó két nagy problémája – a HNP közelsége miatt pedig nyomatékosabban – a szennyvízhálózat minél teljesebb kiépítése és szigorú hulladékkezelési technológia alkalmazása, mellyel a szennyezettségi mutatók értéke csökkenthető.

4. ábra: Az ökológiai-környezeti mutatócsoportok eltérése az országos átlaghoz képest



Forrás: Bainé Szabó (2003)(17)

Figure 4: Ecological-Environmental Indicator Groups According to the National Average

Balmazújváros(1), Hortobágy(2), Tiszacsege(3), Egyek(4), Statistical Subregion of Balmazújváros(5), County of Hajdú-Bihar(6), Region of North Great Plain(7), National Average(8), Natural Conditions(9), Waste Management(10), Sewage(11), Soil Pollution(12), Air Pollution(13), Water Pollution(14), Indicator Groups(15), Group Number(16), Source: Bainé Szabó (2003)(17)

Társadalmi szempontból (5. ábra) Balmazújvároson a közművelődés lehetőségeinek a hiánya, elégtelensége és a szociális helyzet nem kellő mértékű kezelése a probléma. Hortobágyon szintén a közművelődési lehetőségek hiánya, továbbá az oktatás, a szociális helyzet kezelése és a lakáshelyzet terén vannak megoldandó feladatok. Tiszacsegén igen jelentős az önkormányzati támogatás részaránya a rászorulóknak magas száma miatt, illetve kiemelő a szociális helyzet kedvezőtlen volta, az oktatás és a lakáshelyzet terén megoldandó feladatok. Egyeken a szociális helyzet, az oktatás, és a cigányság kezelése a legfőbb feladat. A balmazújvárosi statisztikai körzet társadalmi szempontból kedvezőtlen szociális helyzettel és a közművelődési lehetőségek hiányos voltával jellemezhető.

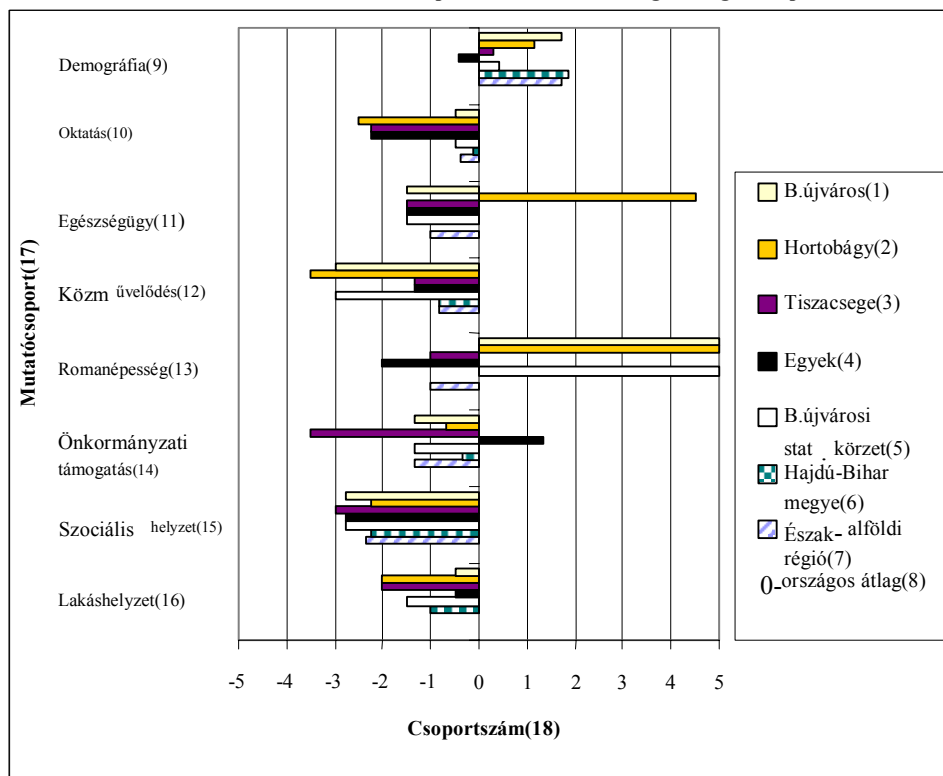
Mindezeket összesítve látható, hogy a vizsgált települések gazdasági és társadalmi szempontból elmaradtak. A módszertani fejlesztés igazolta azt a feltevést, hogy néhány mutatóval nem lehet a döntéseket objektíven megalapozni; új fejlettségi sorrendek alakultak ki. Gazdasági szempontból:

Hortobágy, Tiszacsege, Balmazújváros és Egyek; ökológiai-környezeti szempontból Tiszacsege, Hortobágy, Egyek, Balmazújváros; társadalmi szempontból Hortobágy, Balmazújváros, Egyek és Tiszacsege a települések sorrendje. Ezt foglalja össze a 6. ábra, megadva az összehasonlítás lehetőségét az országos átlaggal, valamint Hajdú-Bihar megye és az Észak-alföldi régió átlagával.

Míg a KSH komplex mérőszáma alapján csak Tiszacsege és Egyek számít elmaradott településnek, addig vizsgálataim alapján megállapítható, hogy gazdasági és társadalmi szempontból Balmazújváros és Hortobágy is elmaradott.

A lakossági kérdőívek alapján is más sorrendek születtek. A felmérés eredménye szerint a gazdaság valamennyi településen kedvezőtlen helyzetben van. A lakosság az általam elvégzett számítás eredményeinél kedvezőbbnek ítélte meg az ökológiai-környezeti és társadalmi helyzetet. A különböző vizsgálatok eredményeit, a települések fejlettségi sorrendjét a 7. táblázat mutatja.

5. ábra: A társadalmi mutatócsoportok eltérése az országos átlaghoz képest

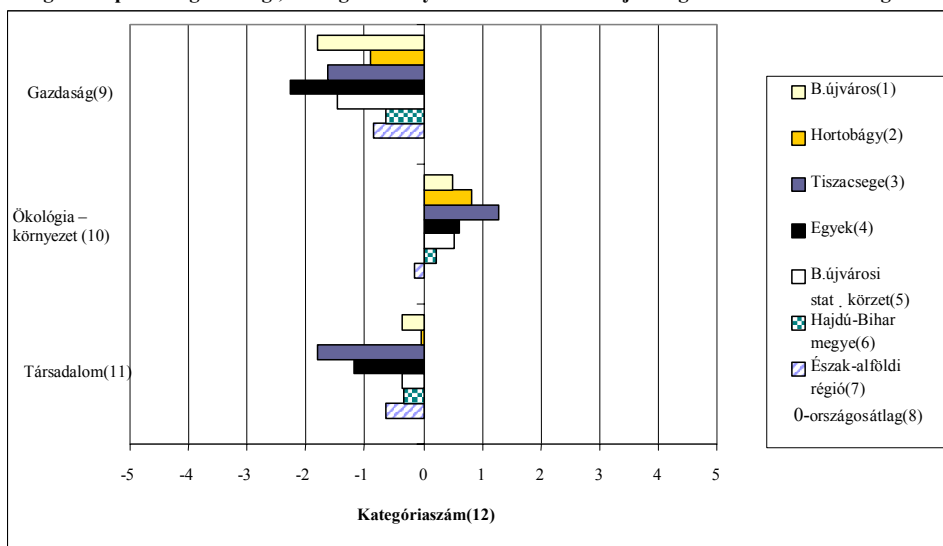


Forrás: Bainé Szabó (2003)(19)

Figure 5: Social Indicator Groups According to the National Average

Balmazújváros(1), Hortobágy(2), Tiszacsege(3), Egyek(4), Statistical Subregion of Balmazújváros(5), County of Hajdú-Bihar(6), Region of North Great Plain(7), National Average(8), Demography(9), Education(10), Health Care(11), Culture(12), Gypsies(13), Local Governmental Subsidies(14), Social Situation(15), Social Aspects of Housing(16), Indicator Group(17), Group Number(18), Source: Bainé Szabó (2003)(19)

6. ábra: A vizsgált települések gazdasági, ökológiai-környezeti és társadalmi fejlettségének mérése az országos átlaghoz képest



Forrás: Bainé Szabó (2003)(13)

Figure 6: The Economic, Ecological-Environmental and Social Development of the Examined Communities According to the National Average

Balmazújváros(1), Hortobágy(2), Tiszacsege(3), Egyek(4), Statistical Subregion of Balmazújváros(5), County of Hajdú-Bihar(6), Region of North Great Plain(7), National Average(8), Economy(9), Ecology-Environment(10), Society(11), Category Number(12), Source: Bainé Szabó (2003)(13)

A vizsgált települések fejlettségének sorrendje

KSH(1)	19 mutató(2)			Új módszer(3)			Lakosság(4)		
	G	Ö	T	G	Ö	T	G	Ö	T
H	B	T	B	H	T	H	H	H	B
B	H	E	H	T	H	B	T	B	H
T	E	H	T	B	E	E	B	T	T
E	T	B	E	E	B	T	E	E	E

Jelmagyarázat(5): G – gazdaság(6), Ö – ökológia-környezet(7), T – társadalom(8), B – Balmazújváros, H – Hortobágy, T – Tiszacsege, E – Egyek

Forrás: Bainé Szabó (2003)(9)

Table 7: Development Orders of the Examined Communities

Hungarian Central Statistical Office(1), 19 Indicators(2), New method(3), Population(4), Note(5), Economy(6), Ecology-Environment(7), Society(8), Source: Bainé Szabó (2003)(9)

A települések fejlettségének a méréséhez jóval több mutató bevonása javasolt, mint a KSH 19 mutatója, és ezeket a mutatókat a vidék hármaskörűje szerint érdemes vizsgálni. Elképzelhető ugyanis, hogy egy elmaradottnak nem minősített település igenis az; a vidék valamelyik, vagy több funkciója szerint. Az új módszerrel a települések fejlettségének mérése teljesebb körűvé és megalapozottabbá válhat, mellyel a vidékfejlesztési döntések objektív előkészítése, a fejlesztési források racionálisabb elosztása valósulhat meg.

Bár jelenleg a vizsgált települések hátrányos helyzetben vannak, a jövőben a vidékfejlesztési támogatások következtében esélyük lehet a felzárkózásra hagyományaik megtartásával és a Hortobágyi Nemzeti Parkkal való együttműködéssel. Ennek a vidéknek a gazdasági fejlesztése azonban – figyelembe véve a speciális tájadosottságokat – az agrártermeléshez, illetve a mezőgazdasághoz kapcsolódóan korlátozott. Jövője nagymértékben függ más nemzetgazdasági ágaktól és más nemzeti fejlesztéseknek a térséget érintő hatásaitól.

IRODALOM

- Bainé Szabó B. (2003): A vidékfejlesztés gazdasági, ökológiai és társadalmi funkcióinak összefüggése Hortobágy menti településeken. Doktori (Ph.D.) értekezés. Debreceni Egyetem, Agrártudományi Centrum, Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Kar, Vállalatgazdaságtani Tanszék
- Bainé Szabó B.-Nemessályi Zs. (2000-2002): A balmazújvárosi statisztikai körzet településeinek gazdasági, ökológiai és társadalmi fejlettsége. FKFP 412. sz. kutatás A vidékfejlesztés tudományos megalapozása (2000-2002). Debreceni Egyetem ATC AVK, Vállalatgazdaságtani Tanszék, Debrecen, 2003. 1-18.
- Faluvégi A. (2000): Az elmaradott, illetve az országos átlagot jelentősen meghaladó munkanélküliséggel sújtott települések listájának felülvizsgálata. Területi Statisztika, 3. 40. 1. 16.

- Nemessályi Zs. (2000): A vidéki térségek fejlettségének a megítélése és a vidékfejlesztés tartalékai. VII. Nemzetközi Agrárökonómiai Tudományos Napok, Gyöngyös
- Oláh J.-Nemessályi Zs. (2000-2002): A nagykovácsi statisztikai körzet településeinek gazdasági, ökológiai és társadalmi fejlettsége. FKFP 412. sz. kutatás A vidékfejlesztés tudományos megalapozása (2000-2002). Debreceni Egyetem ATC AVK, Vállalatgazdaságtani Tanszék, Debrecen, 2003. 1-63.
- Szabó, G. (1977): Certain questions related to land economics in Hungary's agriculture. In: Economics Studies on Hungary's Agriculture. Edited by Benet, I.-Gyenes, J. Akadémiai Kiadó, Budapest, 50.